

ПРОБЛЕМНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Анотація. Розглянуто теоретичні й методичні основи та обґрунтовано можливості проблемних технологій у формуванні найважливіших комунікативних іншомовних компетентностей студентів немовних спеціальностей засобами Інтернет-технологій і веб-технологій. Подано методичку організації діяльності студентів із використанням веб-технологій, що орієнтовані на розв'язання низки навчальних проблем різного рівня складності й на різному іншомовному матеріалі.

Ключові слова: педагогічні технології; навчальна проблема; проблемна ситуація; Інтернет-технології; веб-технології; методика навчання; іноземні мови; вищий технічний навчальний заклад.

Постановка проблеми. У ході інтеграції України в європейський простір і міжнародну спільноту виокремлюється й поглиблюється проблема розвитку та професійного успіху особистості, що нині безперечно пов'язується з вільним володінням іноземною мовою, освоєнням засобів міжкультурної комунікації. Водночас специфіка і графік навчального процесу у ВНЗ зазвичай детермінують стратегію засвоєння студентами іноземних мов. Проте, як показують результати численних досліджень, ефективність «традиційного» навчання іноземних мов здебільшого не відповідає сучасним вимогам до рівня знань мови, особливо в умовах розширення економічних, політичних і культурних зв'язків між країнами. Саме тому в науковій літературі й педагогічній практиці виникає все більше нових педагогічних технологій, що спроможні забезпечити студентам немовних спеціальностей знання, які необхідні для їхнього професійного та особистісного життя.

Аналіз останніх публікацій. Психологічні основи засвоєння іноземних мов розкривають у своїх працях К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Ветохов, І. Зимня, О. Леонтьєв, Б. Ломов, Ю. Пассов та інші; загальну теорію іншомовної комунікації – А. Гардінер, Л. Блумфілд, Дж. Міллер, І. Рахманов, С. Ржевкін, М. Сапожников, Дж. Сірль, Г. Флетчер, Р. Якобсон та інші; дидактичні аспекти організації процесу засвоєння іншомовних знань – Т. Бабенко, П. Бех, І. Бім, О. Вишневський, Н. Гальськова, Н. Жилко, О. Ігнатович, Г. Китайгородська, І. Крилова, В. Кузовльов, М. Ляховицький, О. Миролюбов, Р. Мільруд, С. Ніколаєва, О. Плахотник, Є. Полат та багато інших учених. Загальні питання застосування педагогічних технологій у навчальному процесі всебічно вивчають Б. Блум, С. Гончаренко, В. Євдокимов, М. Кларін, І. Кузьмінський, П. Образцов, Г. Селевко та інші; методологічні основи проблемного навчання знаходять своє висвітлення в роботах Д. Дьюї, І. Малафіїк, О. Матюшкіна, М. Махмутова, В. Оконя та інших. Проте дотепер залишаються невирішеними питання ефективного запровадження проблемного навчання, проблемних методів і технологій, що здатні підвищити якість засвоєння іноземних мов студентами вищих технічних навчальних закладів.

Метою статті є обґрунтування можливостей проблемних технологій у формуванні найважливіших комунікативних іншомовних компетентностей студентів немовних спеціальностей засобами Інтернет-технологій і веб-технологій.

Виклад основного матеріалу. Виходимо з того, що технологією є: 1) процедурне втілення компонентів процесу у вигляді системи дій (тобто процес, у якому спланована послідовність дій); 2) система, що презентована у вигляді наборів прийомів [1].

Технологічний підхід у навчанні має на меті сконструювати навчальний процес, виходячи з заданих вихідних установок (соціальне замовлення, освітні орієнтири, цілі й зміст навчання [2]. Одним із головних орієнтирів у застосуванні педагогічних технологій при вивченні іноземної мови в технічному ВНЗ є здатність студента вільно послуговуватися мовою під час розв'язання різноманітних професійних проблем.

Під час пошуку доцільних педагогічних технологій виходимо зі своєрідності вивчення іноземних мов у вищому технічному навчальному закладі. Вона полягає в тому, що студентів, насамперед, навчають не основам мовознавства, а мовній і мовленнєвій діяльності, предметом яких є думка. Тож необхідні технології, які стимулюють студента до самостійного мислення, міркування, аргументування й висловлювання в усній або письмовій формі. Як відзначає Є. Полат, необхідною є проблемна ситуація, що вможливує перемикання уваги студентів із форми висловлення на його зміст. Такий підхід реалізують педагогічні технології проблемного і пошукового навчання [3].

«Проблема» – це складне теоретичне або практичне питання, що потребує розв'язання, вивчення й дослідження. Вона може сприйматися, пояснює В. Оконь, на суб'єктивному чи об'єктивному рівні. У суб'єктивному плані проблема – це відчута студентом практична або теоретична складність, яку він може подолати лише за допомогою власної дослідницької діяльності, а в об'єктивному плані – це структура з неповними даними, коли завданням студента є відкриття або виявлення недостатньої інформації та доповнення цієї структури [4].

Різні навчальні проблеми природно виникають і під час вивчення іноземної мови, оскільки практичне оволодіння нею вимагає постійного розширення запасу слів, граматичних форм і конструкцій, ідіом досліджуваної мови в ході виконання вправ, навчальних дій із засвоєваним матеріалом, здійснення комунікативної діяльності при вирішенні комунікативних завдань у певних ситуаціях спілкування.

При цьому постановку навчальних проблем можна здійснити різними способами. По-перше, шляхом зіткнення студентів із життєвими явищами, фактами, які потребують теоретичного обґрунтування, пошуку нових засобів здійснення іншомовного спілкування. По-друге, можуть бути використані навчальні й життєві ситуації реального спілкування, аналізу поведження носія мови, культурних явищ. По-третє, за допомогою постановки дослідницьких завдань. По-четверте, через спонукання студентів до аналізу фактів і явищ дійсності, до порівняння, зіставлення, протиставлення фактів, явищ, правил, дій, зіткнення їх із життєвими уявленнями і науковими поняттями про ці факти, наприклад, під час аналізу лінгвокраєзнавчого матеріалу. По-п'яте, шляхом висуненням гіпотез і організацію їх дослідження, наприклад, у ході рольової або ділової гри на автентичному матеріалі чи у процесі роботи над дослідницьким проектом іноземною мовою. По-шосте, через ознайомлення студентів із фактами, що, на перший погляд, не мають пояснення [5].

Водночас, створення викладачем проблемної ситуації не означає започаткування проблемного навчання. Тож студентові необхідно побачити проблему, тобто усвідомити її, зрозуміти необхідність поєднання несумісних, на перший погляд, інформацій. Уявна несумісність цих суперечливих інформацій і веде до виникнення питання, до формулювання проблеми [5, с. 321]. У зв'язку з цим проблемність при вивченні іноземної мови припускає загалом два аспекти: 1) проектування змісту навчального матеріалу як системи навчальних проблем, що мають відбивати реальні протиріччя науки, практики й самої навчальної діяльності; 2) через процес розгортання проблеми в пізнавальній діяльності, у діалозі, де й співрозмовники мають проявляти інтелектуальну активність та ініціативу, зацікавлені в судженнях один одного, прагнуть обговорювати альтернативні варіанти рішень, дискутувати з приводу висунутих гіпотез, відстоювати власні точки зору, спільно вибирати найбільш обґрунтовані варіанти розв'язання проблемної ситуації [6, с. 120–145].

Як бачимо, зміст навчальної проблеми при вивченні іноземної мови передбачає наявність певних утруднень, які треба подолати студентів для успішного її розв'язання. Зокрема таких, як: трансформувати зразок мовлення, розширити зразок мовлення, переказати текст, але від імені іншого персонажу; аудіювати або прочитати текст із метою одержання інформації; об'єднати зразки мовлення в понадфазову чи діалогічну єдність; довести факти; побудувати запитання, речення до тексту відповідно до певних вимог (запитання-відповідь, контр-запитання, повідомлення-запитання, спонукання, згода-відмова, спонукання-запитання); виділити і сформулювати іншомовне висловлювання за малюнком або інсценованою ситуацією; продовжити висловлювання; відшукати риму; виявити можливий контекст слова [7, с. 150–190].

Щоб технологізувати проблемне навчання іноземної мови, звернемося до ознак технології як такої: 1. Поділ процесу на взаємозалежні етапи. 2. Координоване і поетапне виконання дій, що спрямовані на досягнення шуканого результату (мети). 3. Однозначність виконання включених у технологію процедур і операцій [2]. Загалом, ознаками технології є: алгоритмічність, концептуальність, доцільність, предметність, цілеспрямованість, відтворюваність, результативність, керованість, запроектованість, структурність тощо (В. Беспалько, Б. Блум, М. Кларин, Г. Селевко, П. Образцов, М. Чошанов [1; 2]).

Наголосимо, що проблемна технологія на відміну від проблемного методу, як указують О. Матюшкін, М. Махмутов, В. Оконь та інші, передбачає не лише створення проблемної ситуації в навчальному процесі, а й спеціально організовану діяльність, а саме: 1) структурування викладачем навчальної інформації на принципах проблемності; 2) створення проблемної ситуації (викладачем, спільно зі студентами, студентами самостійно); 3) організація студентів на аналіз проблеми (причини, наслідки, план дій); 4) розв'язання проблемної ситуації (викладачем, спільно зі студентами, студентами самостійно); 5) перевірка правильності рішення [1; 4; 6].

Проблемність у навчанні іноземній мові проявляється як при відборі інформаційного забезпечення навчального процесу, так і у процесі контакту з носіями мови, при зіставленні культур рідної й іноземної мови, що вможливує формування у студентів важливих професійних компетентностей і зокрема комунікативної іншомовної компетентності. Крім цього І. Зимня вважає, що навчальна проблема під час вивчення іноземної мови може визначатися й з урахуванням розподілу уваги студента на зміст і форму мовного висловлення [8, с. 170–200].

Для вирішення змістового наповнення проблемних технологій при вивченні іноземних мов нині широко послуговуються комп'ютерними, Інтернет- і веб-технологіями (web-learning/web-based learning). Їх значущість полягає в тому, що їх змістова основа споконвічно представлена й транслюється англійською мовою, причому в автентичному форматі. Тож педагогічні технології, що побудовані на англійській Інтернет-інформації, сприяють найбільш ефективному формуванню у студентів усіх видів іншомовної комунікативної компетентності, уможливають використання мови як засобу реального спілкування в усіх видах мовленнєвої діяльності. До того ж дістає подальшого розвитку інформаційна компетентність майбутніх фахівців, вміння працювати з інформацією, здійснювати її пошук і опрацювання, організувати спілкування за інтересами в усній і письмовій формі. Зрозуміло, що робота з автентичними англійськими джерелами припускає рівень сформованості іншомовної комунікативної компетентності студентів не нижче Preintermediate і Intermediate. Водночас і від викладача вимагаються вміння організації такої діяльності студентів на технологічній основі [9].

Не випадково М. Татарінова виокремлює п'ять форматів організації пошукової і пізнавальної діяльності студентів із використанням веб-технологій:

– Hotlist – «Робота у списку посилань», що анотовані за визначеною темою.

- Multimedia Scrapbook – «Мультимедійна колекція» – вивчення підібраної викладачем зразкової колекції посилань на мультимедійні ресурси (фотографії, карти, цитати, аудіозаписи, відеофрагменти) і створення власної колекції за певною темою.
- Treasure Hunt – «Пошук скарбів» – пошук студентами інформації в мережі, що дає змогу відповісти на питання фактичного характеру з досліджуваної теми (на відміну від роботи в списку посилань передбачає наявність проблемних питань за змістом сайтів).
- Subject Sampler – «Колекція прикладів» – вивчення студентами колекції підібраних викладачем посилань, включаючи питання за змістом сайтів, висловлювання свого ставлення до них (це більше складний вид діяльності, ніж попередній, оскільки має особистісно зорієнтований характер).
- WebQuest – «Веб-квест» – досить розроблена в усьому світі самостійна технологія організації пошукової діяльності тих, хто навчається. Схематично може бути описана як подорож (індивідуальна чи колективна рольова гра) мережею Інтернет за допомогою Інтернет-посилань, й виконання за її результатами проекту, що передбачає комплексну діяльність із дослідження різних точок зору на проблему, групове співробітництво, пошук інформації, розв'язання проблемних ситуацій [9].

Названі веб-технології можуть використовуватися поодиночі, у комплексі й послідовно, залежно від поставлених дидактичних завдань. Так, наприклад, розпочати роботу над темою чи розділом варто за моделлю «Колекція прикладів» і сформулювати в такий спосіб у студентів ставлення до проблеми заняття чи теми. Надати фактичну інформацію з теми можна за допомогою моделей «Робота в списку посилань» чи «Пошук скарбів». І, нарешті, доцільно залучити студентів до виконання довгострокового проекту за допомогою технології «Веб-квест». Якщо ж студенти володіють англійською мовою на достатньому рівні, їм можна запропонувати відразу роботу за моделлю веб-квест, у якому закласти визначену проблему і забезпечити їхню зацікавленість у її розв'язанні.

Загалом зміст завдань за названими моделями має охоплювати провідні види проблемності у вивченні іноземних мов. До них І. Бім включає: екстралінгвістичні завдання з засвоєння й опрацювання предметного змісту текстів іноземною мовою; вербальні завдання за лінгвокраєзнавчими текстами і лінгвістичні завдання на засвоєння мовленнєвих форм і їх значень [10, с. 8–15]. Зміст діяльності студентів повинен угруповуватися навколо програмного матеріалу і враховувати їхні професійні й особистісні інтереси міжкультурного спілкування.

Висновки й перспективи подальших досліджень. В умовах сьогодення є очевидним, що організація міжкультурного спілкування студентів, процес формування їхньої комунікативної компетентності передбачають наявність спеціальних форм, методів і засобів навчальної діяльності, що зорієнтовані на розв'язання низки навчальних проблем різного рівня складності й на різному іншомовному матеріалі. Упровадження і широке використання проблемних технологій у навчанні іноземних мов вимагає спеціального конструювання змісту і діяльності студентів, урахування рівня їхнього володіння мовою, сформованості інформаційних, комунікативних умінь. Для цього доцільним є використання й адаптація до сучасних умов і до новітніх Інтернет-технологій передового педагогічного досвіду проблемного навчання, що потребує подальшого і більш детального дослідження.

Список використаної літератури

1. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий / Г. К. Селевко. – М. : НИИ школьных технологий, 2006. – Т. 2. – 816 с.
2. Образцов П. И. Психолого-педагогические аспекты разработки и применения в вузе информационных технологий обучения / П. И. Образцов. – Орел : ОГТУ, 2000. – 145 с.
3. Новые педагогические и информационные технологии в образовании / [под ред. Е. С. Полат] – М. : Логос, 2009. – 256 с.
4. Оконь В. Введение в общую дидактику / В. Оконь. – М. : Высшая школа, 1990. – 382 с.

5. Малафіїк І. В. Дидактика : навчальний посібник / І. В. Малафіїк. – К. : Кондор, 2005. – 398 с.
6. Махмутов М. И. Проблемное обучение : Основные вопросы теории / М. И. Махмутов. – М. : Просвещение, 1975. – 230 с.
7. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
8. Зимняя И. А. Проблемность в обучении неродному языку / И. А. Зимняя // Проблемность в обучении иностранным языкам в вузе. – Пермь : ПГУ, 1994. – С. 150–210.
9. Татарина М. А. Педагогические технологии обучения иностранным языкам с использованием веб-технологий / М. А. Татарина // Медиатека и мир. – 2010. – № 4. – С. 30–35.
10. Бим И. Л. Обучение иностранным языкам : поиск новых путей / И. Л. Бим // Иностранные языки в школе. – 2009. – № 1. – С. 8–15.

References

1. Selevko, G. K. (2006). *Encyclopedia educational technology*. Moscow: Research institute school technology (in Russ.)
2. Obraztsov, P. I. (2000). *Psychology-pedagogical aspects of the development and using in high school information technology education*. Orel : Orel State Technical University (in Russ.)
3. *New pedagogical and information technologies in formation* In E. S. Polat (Ed.). (2009). Moscow: Logos (in Russ.)
4. Okon, V. (1990). *Introduction to general didactics*. Moscow: High school (in Russ.)
5. Malafiyik, I. V. (2005). *Didactics*. Kiev: Kondor (in Ukr.)
6. Mahmutov, M. I. (1975). *Problem-solving education : Main questions to theories*. Moscow: Enlightenment (in Russ.)
7. *Methods of the teaching the foreign languages in average educational institutions*. (2002). In S. Yu. Nikolaevoyi (Ed.). Kiev: Lenvit (in Ukr.)
8. Zimnyaya, I. A. (1994). *Problem in education not native language. Problemnosti in education foreign language in high school*. Perm : Perm State University (in Russ.)
9. Tatarinova, M. A. (2010). *Pedagogical technologies of the education foreign language with use web-technology. Mediateka i mir (Mediateka and world)*, 4, 30–35 (in Russ.)
10. Bim, I. L. (2009). *Education foreign language : searching for of the new ways. Inostrannyye yazyiki v shkole (Foreign languages in school)*, 1, 8–15 (in Russ.)

Abstract. *Kuts M. O. Problem technologies in foreign languages teaching of higher technical educational establishments students'.*

Introduction. *Theoretical and methodological bases of pedagogical technologies use in foreign languages teaching of technical specialties students' are considered in the article.*

Purpose. *The purpose of the article is to substantiate the problem technology potential in the formation of the most important communicative foreign language skills of non-language specialties students using Internet technologies and web-technologies.*

Originality. *The original author's solution is the usage of technological approach in Internet-sources use at lessons and during students' work outside the lessons as the way for solving problems, problem situations and tasks, and also organizing intercultural communication on authentic materials.*

Results. *Basing on content analysis of such concepts as "educational technology", "learning problem", "problem technology", and also the way of creating problem situations while studying foreign language, the methodology for students' activity organization with the usage of web-technologies is given. Namely such models as "Hotlist", "Multimedia Scrapbook", "Treasure Hunt", "Subject Sampler", "WebQuest" and others, oriented on solving the range of studying problems at different levels of difficulty and based on different language materials are represented.*

Conclusion. *The introduction and widespread use of problema technologies in foreign language teaching requires special content design and students' activities, consideration of language level which students have and how well their informative and communicative skills are formed. It is appropriate to use and adapt advanced pedagogical experience of problem-based learning to modern conditions and the latest Internet technologies.*

Key words: *pedagogical technologies; learning problem; problem situation; Internet-technology; web-learning; teaching methodology; foreign language; higher technical educational establishment.*

*Одержано редакцією 14.05.2015
Прийнято до публікації 15.06.2015*